

MELKISEDEKI ÕPETUSED VAHEMERE IDARANNIKUL

NAGU India pani aluse paljudele Ida-Aasia religioonidele ja filosoofiatele, nii sai Vahemere idarannik õhtumaise maailma usundite kodumaaks. Saalemi misjonärid läksid kõikjale üle kogu Edela-Aasia — Palestiinasse, Mesopotaamiasse, Egiptusesse, Iraani ja Araabiasse —, kuulutades igal pool head sõnumit Machiventa Melkisedeki evangeeliumist. Mõnel maal kandsid nende õpetused vilja, teisel oli nende edu vahelduv. Mõnikord ebaõnnestus nende töö vähese tarkuse, mõnikord neist sõltumatute asjajalude tõttu.

1. SAALEMI RELIGIOON MESOPOTAAMIAS

¹ Aastaks 2000 enne Kristust olid setiitide õpetused Mesopotaamia religioonidest peaaegu kadunud ja need olid suuresti kahe sissetungijate rühma, läänepoolsetest kõrbetest sisseimbunud beduiini semiitide ja põhja poolt tulnud barbaritest ratsurite algeliste uskumuste mõju all.

² Ent varajaste adamiidi rahvaste tava austada seitsmendat nädalapäeva ei kadunud Mesopotaamiast kunagi täielikult. Alles Melkisedeki ajajärgul hakati seitsmendat päeva kõige õnnetusttoovamaks pidama. Selle kohta kehtis hulgaliselt tabusid, halval seitsmendal päeval ei tohtinud asuda reisile, valmistada toitu ega teha tuld. Koos juutidega kandusid Palestiinasse tagasi paljud seitsmenda päeva Šabattumiga seotud Mesopotaamia tabud, mida juudid olid babüloomlaste juures täheldanud.

³ Kuigi Saalemi õpetajad aitasid Mesopotaamia usundite viimistlemisele ja ülendamisele palju kaasa, ei õnnestunud neil panna erinevaid rahvaid alatiseks ainsat Jumalat tunnistama. Nende õpetused olid enam kui saja viiekümne aasta jooksul ülekaalus, kuid taandusid siis järk-järgult vanema uskumuse ees jumaluste paljususse.

⁴ Saalemi õpetajad vähendasid Mesopotaamia jumalate arvu tunduvalt, mingil ajal oli põhijumalusi vaid seitse: Beel, Šamaš, Nebo, Anu, Ea, Marduk ja Sin. Uue õpetuse kõrgajal ülendasid nad kolm jumalat kõigist teistest kõrgemaks. See oli niinimetatud Babüloonia triaad, kuhu kuulusid Beel, Ea ja Anu — maa, mere ja taeva jumal. Erinevates paikades kujunesid välja erisugused triaadid, mis kõik meenutasid andiitide ja sumerite õpetusi kolmsusest ja põhinesid saalemlaste usul Melkisedeki kolmeringilisse märki.

⁵ Saalemi õpetajad ei saanudki täielikult jagu jumalate ema ja sugulise viljakuse vaimu Ištari populaarsusest. Nad aitasid selle jumalanna palveldamise viise tunduvalt viimistleda, kuid babüloomlased ja nende naabrid ei olnud veel päriselt välja kasvanud seksuaalsest palveldamisest selle varjatud kujul. Kogu Mesopotaamias oli üldlevinud tavaks, et kõik naised andusid noores eas vähemalt korra võõra embusele; arvati, et sellist pühendumist nõuab Ištar ning et viljakus sõltub väga suurel määral sellest sugulisest ohverdu-
sest.

⁶ ¶ Melkisedeki õpetuse varane areng kulges väga rahuldavalt, kuni Kiši kooli juht Nabodad otsustas valitsevaid templiprostitutsiooni tavasid ühiste jõududega rünnata. Ent Saalemi misjonäridel ei õnnestunud seda sotsiaalset reformi ellu viia ning selle läbikukkumise kiiluvees läksid põhja ka nende tähtsamad vaimsed ja filosoofilised õpetused.

⁷ Saalemi evangeeliumi läbikukkumisele järgnes kohe Ištari kultuse suur tõus, see rituaal oli juba tunginud Palestiinasse Ašorethi, Egiptusesse Isise, Kreekasse Aphrodite ja põhjapoolsete hõimudeni Astarte kujul. Seoses Ištari palveldamise taaselustamisega pöördusid Babüloonia preestrid uuesti tähti vaatlema; astroloogia koges Mesopotaamias oma viimast suurt taassündi, moodi tuli ennustamine ja preesterkond mandus sajandite jooksul üha enam.

⁸ Melkisedek oli oma pooldajaid manitsenud, et nende õpetus räägiks vaid ainsast Jumalast, kõige Isast ja Loojast, ning et nad jutlustaksid üksnes usu kaudu jumaliku soosingu saavutamisest. Kuid uue tõe õpetajad tegid suure vea, nad püüdsid saavutada liiga palju ja asendada aeglase evolutsiooni äkilise revolutsiooniga. Melkisedeki Mesopotaamia misjonärid tõstsid moraalinõuded rahva jaoks liiga kõrgele, nad taotlesid liiga paljut ja nende üllas üritus kukkus läbi. Neid oli lähetatud jutlustama kindlat evangeeliumi, kuulutama tõde Kõikse Isa reaalsusest, kuid nad takerdusid kommete reformimise näiliselt väärt üritusse, mis juhtis neid nende üllast missioonist kõrvale ja viis nad sisuliselt lootuste nurjumise ja unustuseni.

⁹ Saalemi keskus Kišis lõpetas ühe põlvkonna jooksul oma tegevuse ja ainsasse Jumalasse uskumise nimel tehtav misjonitöö katkes peaaegu kogu Mesopotaamias. Kuid Saalemi koolidest jäi siiski midagi püsima. Siin-seal hajutatult tegutsevad rühmad uskusid

ikka veel ainsasse Loojasse ja võitlesid Mesopotamia preestrite ebajumalakummardamise ja amoraalsuse vastu.

¹⁰ ¶ Paljud Vana Testamendi laulud kirjutasi Saalemi misjonäride õpetuse tagasilükkamisele järgnenud perioodil just nemad, jäädvustades oma loomingu kivisse, kust heebrea preestrid need hiljem oma vangipõlve ajal leidsid ja juutidele omistatud laulukogumikku lülitasid. Need Babülonist pärinevad kaunid laulud ei olnud kirjutatud Beel-Marduki templites; need olid varasemate Saalemi misjonäride järeltulijate teosed, mis erinesid märgatavalt Babüloonia preestrite maagilistest kogumikest. Iobi raamat kajastab üsna hästi Kišis ja kõikjal Mesopotaamias asunud Saalemi koolide õpetusi.

¹¹ Suur osa Mesopotaamia usukultuurist leidis tee heebrea kirjandusse ja liturgiasse Egiptuse kaudu, tänu Amenhotepi ja Ehnatoni tegevusele. Egiptlased säilitasid üsna hästi varajastelt andiitidest mesopotaamlastelt pärinevad sotsiaalseid kohustusi käsitlevad õpetused, mille hiljem Eufrati oru vallutanud babüloonlased nii suures osas kaduma lasksid minna.

2. EGIPTUSE VARASEM RELIGIOON

¹ Melkisedeki esialgsed õpetused juurdusid kõige sügavamini Egiptuses, kust need hiljem Euroopasse levisid. Niiluse oru arenevat religiooni täiendasid aeg-ajalt Eufrati orust saabuvate nodiitide, adamiitide ja hilisemate andiidi rahvaste kõrgemad tüvikonnad. Egiptuse tsiviilvalitsejate seas oli aegade jooksul palju sumereid. Kui Indiasse oli koondunud tol ajal kõige rohkem erinevaid rasse, siis Egiptuses saavutas õitsengu tollase Urantia kõige segunenud usufilosoofia, mis levis Niiluse orust maailma paljudesse paikadesse. Juudid said oma idee maailma loomisest suures osas babüloonlastelt, kuid nende jumaliku ettehoolduse mõiste pärineb egiptlastelt.

² Egiptus oli just oma poliitiliste ja kõlbeliste, mitte niivõrd filosoofiliste ja religioosete kalduvuste tõttu Saalemi õpetusele soodsam paik kui Mesopotaamia. Iga Egiptuse hõimujuht püüdis pärast trooni enda kätte võitmist oma dünastiat troonil hoida sel teel, et kuulutas oma hõimujumala algseks jumaluseks ja kõigi teiste jumalate loojaks. Selliselt harjusid egiptlased järk-järgult ülijumala ideega, millest sai edasi minna hilisemale doktriinile kõiksest looja-Jumalusest. Monoteismi idee vankus Egiptuses palju sajandeid edasi-tagasi, usk ainsasse Jumalasse levis, kuid ei saavutanud kunagi ülekaalu arenevate polüteismikontseptsioonide suhtes.

³ Egiptuse rahvad olid harjunud ajastute vältel loodusjumalaid kummardama; igapäev neljakümnest erinevast hõimust oli oma eriline rühmajumal, üks palveldas härga, teine lõvi, kolmas oinast ja nii edasi. Veel varem olid need olnud tootemihõimud, umbes sama sugused kui Ameerika indiaanlased.

⁴ ¶ Egiptlased olid aja jooksul tähele pannud, et telliskivivooderduseta haudadesse asetatud surnukehad säilisid — palsameerusid — soodast läbiimbunud liiva mõjul, kuid telliskivivõlvistikesse maetud kehad kõdunesid. Need tähelepanekud viisid eksperimentidele, mille tulemusena hakati hiljem surnuid palsameerima. Egiptlased uskusid, et keha säilimine hõlbus inimese teekonda tulevases elus. Selleks et inimest kauges tulevikus pärast keha kõdunemist ära tunda, panid nad hauda kaasa surnu kuju ja nikerdasid tema pildi ka kirstule. Nende surnukujude valmistamine täiustas oluliselt egiptuse kunsti.

⁵ Egiptlased uskusid sajandeid, et hauad kaitsevad keha ja kindlustavad sellele meeldiva surmajärgse elu. Maagiliste tavade hilisem areng, mis küll koormas hällist hauani kulgevat elu, päästis nad siiski väga tõhusalt haudade religioonist. Preestrid kirjutasi kirstudele võlutekste, mis usutavasti kaitsesid „inimest südame kaotamise eest teispoolses maailmas”. Peagi koondati need väga mitmesugused maagilised tekstid kokku ja talletati „Surmaraamatuna”. Kuid Niiluse orus hakkas maagiline rituaal juba varakult seonduma südametunnistuse ja iseloomuga, ning isegi määral, mida toleaeagsed rituaalid just sageli ei saavutanud. Hiljem loodeti, et nimelt need eetilised ja kõlbelised ideaalid, mitte aga keeruliselt kujundatud hauad kindlustavad pääsemise.

⁶ ¶ Nende aegade ebausku illustreerib hästi üldine uskumus sülje tõhusasse ravitoimesse, see idee pärines Egiptusest ja levis sealt Araabiasse ning Mesopotaamiasse. Horose legendaarses lahingus Sethiga kaotas noor kuningas ühe silma, kuid pärast Sethi võitmist sülgas tark jumal Thoth haavale ja andis sel moel talle silma tagasi.

⁷ ¶ Egiptlased uskusid kaua, et öises taevas vilkuvad tähed on väarikate surnute ellujäänud hinged, teised ellujäänud haarati nende arvates Päikesesse. Teatud perioodil sai esivanemate kummardamise üheks vormiks Päikese harras austamine. Suure püramiidi sissepääsu kaldtee oli suunatud otse Põhjanaela poole, et kuninga hing saaks siirduda hauast väljudes kohe kinnistähedest koosnevatesse alalistesse ja püsivatesse tähtkujudesse, kuningate oletatavasse elupaika.

⁸ Kui kaldu langevaid päikesekiiri nähti läbi pilvedvahelise pilu maa poole tungimas, usuti, et taevast lastakse alla trepp, mida mööda kuningas ja teised õiglaselased hinged võivad üles minna. „Kuningas Pepi on lasknud kiired trepina oma jalge juurest alla, et seda mööda tema ema juurde tõustaks.”

⁹ Melkisedeki lihalikul kujul ilmumise ajal oli egiptlaste usund ümbruskonna rahvaste usunditest palju kõrgem. Egiptlased uskusid, et kui kehata hing on õigete maagiliste sõnadega varustatud, võib ta kurjade vaimude mõjust kõrvale hoiduda ja siirduda Osirise kohtumõistmissaali ning juhul, kui ta tunnistatakse seal „mõrvadest, röövimistest, valskusest, abielurikkumisest, vargusest ja isekusest” priiks, võetakse ta vastu õndsuse maailmadesse. Aga kui sellel hingel leitakse kaalul vaagides midagi puudu olevat, saadetakse ta põrgusse, Õgija juurde. See oli suhteliselt arenenud ettekujutus tulevasest elust, võrreldes paljude ümbruskonna rahvaste uskumustega.

¹⁰ Ettekujutus teispoolest kohtumõistmisest lihalikus elus maa peal sooritatud pattude eest kandus heebrea teoloogiasse Egiptusest. Sõna „kohtumõistmine” esineb heebrea Psalmides vaid ühel korral ning selle laulu on kirjutanud egiptlane.

3. MORAALIKÄSITUSTE ARENG

¹ Ehkki Egiptuse kultuur ja religioon pärinesid põhiliselt andiitide Mesopotaamiast ning kandusid järgmistele tsivilisatsioonidele suures osas heebrealaste ja kreeklaste kaudu, tekkis väga suur osa egiptlaste sotsiaalsest ja eetiliseist idealismist Niiluse orus üksnes arengu tulemusena. Andiidi päritolu tõe ja kultuuri sissetoomisele vaatamata arenes Egiptuses vaid inimarengu tulemusena välja kõlbelisem kultuur kui teistel ümbritsevatel aladel enne Miikaeli annetumist.

² Kõlbeline evolutsioon ei sõltu täielikult ilmutusest. Kõrgeid moraalikontseptsioone saab tuletada ka inimese enda kogemustest. Inimene suudab ka ise vaimseid väärtusi arendada ja kosmilist arusaamist omaenda isiklikust kogemuslikust elust tuletada, sest temas elab jumalik vaim. Niisugust südametunnistuse ja iseloomu loomulikku evolutsiooni täiendasid ka aeg-ajalt saabunud tõeõpetajad, kes tulid iidsetel aegadel teisest Eedenist ja hiljem Melkisedeki keskusest Saalemis.

³ Tuhandeid aastaid enne Saalemi evangeeliumi tungimist Egiptusesse õpetasid sealsed moraalijuhid õiglust, ausust ja ahnusest hoidumist. Kolm tuhat aastat enne heebrea pühakirjade kirjutamist oli egiptlastel

moto: „Kindlal aluspõhjal on selle mehe elu, kes lähtub õiglustest ja kõnnib selle teed.” Nad õpetasid leebust, mõõdukust ja peenetundelisust. Ühe selle ajajärgu suure õpetaja sõnum oli: „Tee õigust ja kohtle kõiki õiglaselt.” Sel ajastul oli egiptuse triaadiks Tõde — Õigus — Õiglus. Ükski kõigist Urantia puhtinimeselikest usunditest ei ole iialgi ületanud selle Niiluse oru kunagise humanismi sotsiaalseid ideaale ega kõlbelist suurust.

⁴ Nende arenevate eetika- ja moraaliideaalide pinnases öitsesid Saalemi religioonist püsima jäänud doktriinid. Hea ja kurja mõisted võeti hästi vastu nende inimeste südames, kes uskusid, et „rahumeelsetele antakse elu ja süüdlastele surm”. „Rahumeelne on see, kelle tegusid armastatakse; süüdlane on see, kelle tegusid vihatakse.” Niiluse oru asukad olid elanud sajandeid nende väljakujunevate eetika- ja ühiskonnainormide järgi, enne kui hakkasid mõtlema õige ja väärana ning hea ja halva mõistetele.

⁵ ¶ Egiptus oli intellektuaalne ja kõlbeline, kuid mitte eriti vaimne. Kuue tuhande aasta jooksul kerkis egiptlaste seast esile vaid neli suurt prohvetit. Amehotepit järgisid nad ühe hooaja, Okhbani nad mõrvasid, Ehnatoni võtsid leigelt vastu vaid ühe lühikese põlvkonna jooksul; Moosese lükkasid tagasi. Sedagi, et Aabraham ja hiljem Joosep avaldasid Saalemi õpetustega ainsast Jumalast kogu Egiptuses suurt mõju, hõlbustasid taas just poliitilised, mitte niivõrd usulised asjaolud. Ent kui Saalemi misjonärid esimest korda Egiptusesse saabusid, leidsid nad eest selle kõrge eetilise areneva kultuuri, mis oli sulanud kokku Mesopotaamiast saabunute teistsuguste moraalinormidega. Need Niiluse oru varajased õpetajad olid esimesed, kes kuulutasid südametunnistuse Jumala käsuks, Jumaluse hääleks.

4. AMENHOTEPI ÕPETUSED

¹ Kord kerkis Egiptuses esile õpetaja, keda paljud nimetasid „inimese pojaks”, teised aga Amehotepiks. See nägija ülendas südametunnistuse kõrgeimaks kohtumõistjaks õige ja väärade üle, õpetas, et patu palk on karistus, ja kuulutas pääsemist päikesejumaluse poole hüüdmise kaudu.

² Amehotep õpetas, et rikkus ja õnn on Jumala kingitused ning see kontseptsioon andis hiljem tekkinud heebrea filosoofiale tugeva värvingu. See üllas õpetaja uskus, et teadlikkus Jumalast on igasuguse käitumise määrav tegur; et igal eluhetkel tuleks tunnetada Jumala kohalolekut ja vastutust tema ees. Selle targa

õpetused tõlgiti hiljem heebrea keelde ja need muutusid selle rahva pühaks raamatuks ammu enne Vana Testamendi kirjapanekut. Selle hea inimese jutlused seisnesid põhiliselt õigluse ja aususe õpetamises oma pojale vastutusrikaste riigiametite tarvis ning need kunagised üllad seisukohad teeksid au igale praegusaja riigimehele.

³ See tark mees Niiluse kaldalt õpetas, et „rikkus saab enesele tiivad ja lendab ära” — et kõik maised asjad on kaduvad. Tema suur palve oli saada „päästetud hirmust”. Ta manitses kõiki loobuma „inimeste sõnadest” ja pöörduma „Jumala tegude juurde”. Sisuliselt õpetas ta, et inimene teeb plaane, aga Jumal juhib. Tema õpetused panid heebrea keelde tõlgituna aluse Vana Testamendi Õpetussõnade filosoofiale. Kreeka keelde tõlgituna andsid nad oma värvingu kogu hilisemale hellenistlikule usufilosoofiale. Ka hilisem Aleksandria filosoof Philon omas Tarkuseraamatut.

⁴ Amenhotep aitas säilitada evolutsiooni eetikat ja ilmutuse moraali ning tema kirjutised andsid need edasi heebrealastele ja kreeklastele. Ta ei olnud oma aja suurim, kuid kõige mõjukam usuõpetaja, sest andis oma värvingu kahele hilisemale olulisele lülile õhtumaa tsivilisatsiooni mõtte arengus — heebrealastele, kelle seas õhtumaa usk saavutas kulminatsiooni, ja kreeklastele, kes arendasid puhtfilosoofilise mõtte Euroopas kõige kõrgemale tasemele.

⁵ ¶ Heebrea Õpetussõnade viieteistkümmes, seitsmeteistkümmes ja kahekümmes peatükk ning kahekümne teine peatükk seitsmeteistkümnendast salmist kuni kahekümne neljanda peatüki kahekümne teise salmini on võetud peaaegu sõna-sõnalt Amenhotepi Tarkuseraamatust. Heebrea Psalmide esimene laul on Amenhotepi kirjutatud ja Ehnatoni õpetuste tuum.

5. TÄHELEPANUVÄÄRNE EHNATON

¹ Amenhotepi õpetused hakkasid juba egiptlaste meelest aegamööda kaduma, kui Melkisedeki õpetused võttis ühe Egiptuse saalemlasest arsti mõjul omaks kuninglikku perekonda kuuluv naine. See naine mõjutas oma poega, Egiptuse vaaraod Ehnatoni neid ainujumala doktriine vastu võtma.

² Pärast lihalikul kujul ilmunud Melkisedeki lahku mist ei olnud ühelgi inimesel olnud seni nii hämmastavalt selget ettekujutust ilmutatud Saalemi religioonist kui Ehnatonil. See noor Egiptuse kuningas on olnud mõnes mõttes inimajaloo tähelepanuväärsemaid isiksusi. Kui vaimuelu Mesopotaamias üha enam alla suruti, hoidis Egiptuses elav Ehnaton El Elyoni doktriini ainsast Jumalast, säilitades filosoofilist monoteist-

likku kanalit, millel oli Miikaeli eelseisva annetumise usulise tausta loomiseks oluline tähtsus. Ja selle kanglasteo tunnustamine oli üks põhjustest, miks viidi Jeesus-laps Egiptusesse, kus mõned Ehnatoni vaimsed järglased teda nägid ja mõistsid mõnevõrra teatavaid aspekte tema jumalikust missioonist Urantial.

³ Mooses, suurim isiksus pärast Melkisedekit ja enne Jeesust, oli heebrea rahva ja Egiptuse kuningliku perekonna ühine kingitus maailmale. Kui Ehnatonil oleks olnud Moosese mitmekülgust ja võimekust ning ta oleks lisaks oma üllatavatele usujuhivõimetele ilmutanud ka poliitilist geniaalsust, siis oleks egiptlastest saanud tolle aja suur monoteistlik rahvas. Kui nii oleks juhtunud, siis oleks Jeesus elanud võib-olla suurema osa oma surelikust elust Egiptuses.

⁴ Veel mitte kunagi ajaloos polnud ükski kuningas tegutsenud nii süstemaatiliselt kogu oma rahva poliiteismilt monoteismile pööramise nimel, nagu seda tegi erakordne Ehnaton. See noor valitseja katkestas hämmastava meelekindlusega sidemed minevikuga, muutis oma nime, jättis maha pealinna, ehitas täiesti uue linna ja lõi tervele rahvale uue kunsti ja kirjanduse. Aga ta liikus edasi liiga kiiresti; ta ehitas liiga palju, et see oleks võinud pärast teda püsima jääda. Tal ei õnnestunud kindlustada ainelist stabiilsust ega jõukust oma rahvale ning see asjaolu asetaski hiljem, kui egiptlasi tabasid õnnetused ja rõhumine, tema usuõpetused ebasoodsasse valgusse.

⁵ Kui sellel hämmastavalt selgepilgulisel ja erakordselt sihikindlal inimesel oleks olnud Moosese poliitilist tarkust, siis oleks ta muutnud kogu religiooni ja tõeilmutuse arengulugu õhtumaises maailmas. Tal õnnestus oma eluajal kärpida preestrite võimu, keda ta üldiselt hukka mõistis, kuid nood järgisid oma kultusi salaja edasi ja asusid tegutsema niipea, kui noor kuningas võimult kadus, rutates kõiki Egiptuse hilisemaid hädasid seostama tema valitsusajal kehtestatud monoteismiga.

⁶ Ehnaton püüdis väga targalt kehtestada monoteismi päikesejumala maski all. Otsuse läheneda Kõikse Isa palveldamisele, ühendades kõik jumalad päikesekultuseks, tegi ta saalemlasest arsti soovitusel. Ehnaton võttis tolleaegse Atoni usu üldistatud doktriinid Jumaluse isadusest ja emadusest ning lõi usundi, mis tunnistas inimese ja Jumala vahelist lähedast palveldamissuhet.

⁷ Ehnaton oli nii tark, et säilitas väliselt päikesejumala Atoni kummardamise, kuid suunas oma kaaslased varjatult palveldama ainsat Jumalat, Atoni loojat ja kõige ülimalt Isa. See noor õpetaja-kuningas oli

viljakas kirjanik, kes koostas põhjaliku, kolmekümne ühest peatükist koosneva teose „Ainus Jumal”, mille preestrid uuesti võimule tulles hävitasid. Ehnaton kirjutas ka sada kolmkümmend seitse hümni, millest kaksteist on praegusajani säilinud Vana Testamendi Psalmides, arvatavateks autoriteks heebrealased.

⁸ ¶ Ehnatoni religiooni ülilm sõnum igapäevaeluks oli „õiglane meel” ja ta laiendas õigusemõistet kiiresti nii oma riigi kui ka rahvusvahelisele eetikale. See oli hämmastava isikliku vagaduse põlvkond, mida iseloomustasid arukamate meeste ja naiste siirad püüdlused leida ja tunda Jumalat. Neil aegadel ei andnud ühiskondlik positsioon ega rikkus ühelegi egiptlasele seaduse silmis mingeid eeliseid. Perekonnaelu aitas Egiptuses väga palju kaasa moraalkultuuri säilitamisele ja arenemisele ning sellest sai innustust ka juutide hilisem suurepärase perekonnaelu Palestiinas.

⁹ Ehnatoni evangeeliumi saatuslik nõrkus seisnes selle suurimas tões — õpetuses, et Aton on peale Egiptuse ka „kogu maailma, inimeste ja loomade ja kõigi võõraste maade, isegi Süüria ja Kuši looja. Ta paneb kõik paika ja rahuldab kõigi vajadused”. Need arusaamad Jumalusest olid kõrged ja ülevad, kuid mitte nationalistlikud. Religiooni kätketud internatsionaalsed seisukohad ei tõstnud lahinguväljal Egiptuse armee moraali, kuid said preestritele tõhusaks relvaks, millega noore kuninga ja tema uue usundi vastu astuda. Tema Jumaluse-kontseptsioon oli hilisemate heebrealaste omast palju kõrgem, kuid rahva moodustamiseks liiga kaugele arenenud.

¹⁰ ¶ Kuigi monoteistlik ideaal sai Ehnatoni võimult lahkumisega kannatada, püsis ühe Jumala idee paljude rahvarühmade meeles. Ehnatoni väimees läks preestritega kaasa, asus taas kummardama vanu jumalaid ja muutis oma nime Tutanhamoniks. Pealinn viidi tagasi Teebasse ja preestrid rasvused oma maaomandite arvel, haarates lõpuks enda kätte seitsmendiku kogu Egiptusest. Peagi jätkus ühel neist julgust troon haarata.

¹¹ Ent preestrid ei suutnud monoteismist täielikult jagu saada. Nad olid üha enam sunnitud oma jumalaid ühendama ja võrdsustama; jumalate perekond kahanes jätkuvalt. Ehnaton oli seostanud lõõskava taevaketta looja-Jumalaga ja see idee leegitses inimeste, isegi preestrite südames edasi veel kaua pärast noore reformija kadumist. Monoteismi idee ei surnud Egiptuses ega maailma inimeste südames enam kunagi. See jäi püsima isegi ajani, mil saabus Looja-Poeg, kelle jumaliku Isa, ainsa Jumala palveldamist kogu Egiptuses oli Ehnaton nii innukalt taotlenud.

¹² Ehnatoni doktriini nõrkus seisnes selles, et ta pakkus välja kaugelearenenud religiooni, mille õpetusi suutsid täielikult mõista vaid haritud egiptlased. Lihtsad põllutöölised ei mõistnud tema evangeeliumi päriselt kunagi ja olid seetõttu valmis koos preestritega taas palveldama Isist ja tolle kaasat Osirist, kes olid oletatavalt kogenud imelist taassündi pärast julma surma pimeduse- ja kurjusejumala Sethi käe läbi.

¹³ Õpetus kõigi inimeste surematusest oli egiptlaste jaoks liiga eesrindlik. Taaselustumist tootati vaid kuningatele ja rikastele, mistõttu nende surnukehi hoolikalt palsameeriti, et need säiliks viimse kohutapäevani. Ent lõpuks sai valdavaks Ehnatoni õpetatud demokraatlik pääsemine ja taaselustumine, isegi sel määral, et egiptlased hakkasid hiljem uskuma ka mõistmatute loomade ellujäämisesse.

¹⁴ ¶ Kuigi selle Egiptuse valitseja püüe oma rahva seas ainsa Jumala palveldamist juurutada näis olevat ebaõnnestunud, tuleb märkida, et tema töö järelkajad püsisid nii Palestiinas kui ka Kreekas veel sajandeid ning et Egiptusest sai Niiluse arengulise kultuuri ja Eufrati ilmutusliku religiooni kombinatsiooni edastaja kõigile hilisematele õhtumaa rahvastele.

¹⁵ Ajal, mil heebrealased rahvana oma elu alustasid, hakkas selle kõlbluse arengu ja vaimse kasvu üleva ajajärgu hiilgus Niiluse orus kiiresti hääbuma. Egiptuses viibinud beduiinid viisid suure osa neist õpetustest endaga kaasa ja jäädvustasid paljud Ehnatoni doktriinid oma rahvususest.

6. SAALEMI ÕPETUSED IRAANIS

¹ Palestiinast suundusid mõned Melkisedeki misjonärid läbi Mesopotaamia edasi suurele Iraani platoole. Saalemi õpetajad liikusid Iraanis ringi enam kui viisada aastat ja kogu rahvas oli juba pöördumas Melkisedeki religiooni poole, kui valitsusevahetus vallandas kibeda tagakiusamise, mis Saalemi monoteistlikele õpetustele sisuliselt lõpu tegi. Aabrahami lepingu doktriin oli Pärsias juba peaaegu hääbunud, kui sel suurel kõlbelse taassünni sajandil, kuuendal sajandil enne Kristust, ilmus Saalemi evangeeliumi hõõguvaid süsi lõkkele puhuma Zarathustra.

² See uuele usundile alusepanija oli mehine ja seiklushimuline nooruk, kes oma esimesel palverännakul Mesopotaamiasse Uri oli kuulnud pärimusi Caligastiast ja Luciferi mässust — koos paljude teiste pärimustega, mis kõik tema religioossele loomule tugevat mõju olid avaldanud. Uuris viibides hakkas ta ühe unenäo tulemusena ellu viima kava, mille kohaselt ta pidi naasma põhja poole oma kodupaika ja hakkama

oma rahva religiooni ümber kujundama. Ta oli omaks võtnud heebrealaste idee õiglasest Jumalast, Moosese jumalikkuse kontseptsiooni. Tema meeles oli selge idee ülimast Jumalast ja ta pidas kõiki muid jumalaid kuraditeks, liigitades nad demoniteks, kellest Mesopotaamias oli kuulnud. Ta oli kuulnud lugu Seitsmest Meistervaimust, mida Uuris pärimusena edasi anti ja mille järgi seitse ülimat jumalat moodustasid panteoni. Panteoni valitses Ahura-Mazda, temale alluvaid jumalaid seostas Zarathustra Õige Seaduse, Hea Mõtte, Õilsa Valitsuse, Püha Loomuse, Tervise ja Surematuse ideaalidega.

³ See uus religioon oli tegude — töö —, mitte palvete ja rituaalide usund. Selle Jumal oli ülimalt tark olend ja tsivilisatsiooni patroon; see oli sõjakas usufilosoofia, mis sõandas võidelda kurjaga, tegevusetusega ja mahajäämusega.

⁴ Zarathustra ei õpetanud tulekummardamist, vaid püüdis kasutada leeki kõikse ja ülima, puhta ja targa Vaimu sümbolina. (Paraku on liigagi tõsi, et tema hilisemad poolehoidjad seda sümboolset tuld hardalt austasid ja palveldasid.) Lõpuks, pärast ühe Iraani vürsti pöördumist, hakati uut religiooni levitama mõõgaga. Ja Zarathustra suri lahingus kangelasena selle nimel, mida ta uskus olevat „valguse Issanda tõe”.

⁵ ¶ Zoroastrism on Urantia ainus usutunnistus, milles on säilinud Dalamatia ja Eedeni õpetused Seitsmest Meistervaimust. Suutmata küll välja arendada Kolmsuse kontseptsiooni, lähenes see siiski teatud mõttes Seitsmekordse Jumala kontseptsioonile. Zoroastrism ei olnud algselt puhas dualism; kuigi varajastes õpetustes kujutati kurjust ajas headusega kooskõnalisena, neeldus see kindlalt headuse lõpliku reaalsuse igavikulisuses. Alles hilisematel aegadel hakati uskuma, et hea ja kuri võistlevad omavahel võrdsetel alustel.

⁶ Juudi pärimused taevast ja põrgust ning heebrea pühakirjades sisalduv doktriin kuraditest põhinesid küll Luciferi ja Caligastia aegadest säilinud uskumustest, kuid olid enamasti pärit Zarathustra pooldajatelt ajast, mil juudid olid pärslaste poliitilise ja kultuurilise ülemvõimu all. Nagu egiptlased, nii rääkis ka Zarathustra „kohtupäevast”, kuid seostas seda sündmust maailma lõpuga.

⁷ Zoroastrismile järgnenud Pärsia religioon oli samuti sellest märgatavalt mõjustatud. Püüdes Zarathustra õpetusi kummutada, taaselustasid Iraani preestrid iidse Mithra kultuse. Mithra palveldamine levis kõikjal Vahemere-aladel, olles mõnda aega nii judaismi kui ka ristiusu kaasaegne. Nii mõjutasid Zarat-

hustra õpetused järjest kolme usundit: judaismi, ristiusku ja nende kaudu islamit.

⁸ ¶ Kuid Zarathustra ülevad õpetused ja üllad laulud olid hoopis midagi muud kui tema praegune moonutatud evangeelium, mille on loonud parsid, kes tunnevad suurt hirmu surnute ees ja usuvad pettejäreldustesse, mida Zarathustra iialgi poleks pooldanud.

⁹ See suurmees kuulus tollesse ainulaadsesse rühma, mis kerkis esile kuuendal sajandil enne Kristust, et hoida ära Saalemi valguse täielik ja lõplik kustumine; see ilmus siis, kui Saalemi valgus veel vaid nõrgalt hingitses, et valgustada pimenenud maailmas inimesele teed igikestva elu poole.

7. SAALEMI ÕPETUSED ARAABIAS

¹ Araabia kõrbes juurdusid Melkisedeki õpetused ainsast Jumalast suhteliselt hiljuti. Nagu Kreekas, nii ka Araabias tabas Saalemi misjonäre läbikukkumine, sest nad olid Machiventa juhiseid, milles hoiatati ülemäärase organiseerituse eest, väariti mõistnud. Kuid nad tõlgendasid tema manitsust hoiduda igasugustest katsetest levitada evangeeliumi sõjalise jõu või tsiviilsundusega selliselt, et see ei osutunud neile takistuseks.

² Isegi Hiinas ega Roomas ei kukkunud Melkisedeki õpetused nii täielikult läbi kui sellel Saalemi lähedal asunud kõrbealal. Veel kaua pärast seda, kui hommi- ja ohtumaa rahvad olid enamasti juba kas budistideks või kristlasteks saanud, jätkus elu Araabia kõrbes samamoodi, nagu oli kestnud tuhandeid aastaid. Iga hõim palveldas oma iidset ebajumalat ja paljudel üksikperedel olid oma perejumalad. Babüloonia Ištari, heebrea Jahve, Iraani Ahura ja ristiusu Issanda Jeesuse Kristuse Isa vaheline võitlus kestis veel kaua. Ükski kontseptsioon ei suutnud kunagi teisi täielikult välja tõrjuda.

³ Siin-seal üle kogu Araabia leidis peresid ja sugukondi, kes pidasid kinni ähmasest ainsa Jumala ideest. Need rühmad pidasid kalliks Melkisedeki, Aabrahami, Moosese ja Zarathustra pärimusi. Oli arvukaid keskusi, kus Jeesuse evangeelium oleks vastuvõttu leidnud, kuid kõrbealadel jäid ristiusu misjonärid rangeteks ja järeleandmatuteks, vastupidiselt kompromissi otsivatele ja uuendusmeelsetele misjonäridele Vahemeremaal. Kui Jeesuse jüngrid oleksid tema käsku „minge kõik maailma ja kuulutage evangeeliumi” tõsisemalt kuulnud ja evangeeliumi kuulutades vastutulelikumad olnud, mitte hoidnud nii rangelt kinni omaenda kavandatud sotsiaalsetest nõue-

test, oleksid paljud maad, sealhulgas Araabia, meelsasti puusepapoja lihtsa sõnumi vastu võtnud.

⁴ Vaatamata sellele, et Vahemere idaranniku suured monoteistlikud õpetused Araabias ei juurdunud, suutis see kõrbemaa välja arendada usu, mis oli küll sotsiaalsete nõudmiste osas vähem range, kuid siiski monoteistlik.

⁵ Kõrbe algelistes ja organiseerumata uskumustes oli vaid üks hõimule, rassile või rahvale iseloomulik joon. See oli peaaegu kõigi Araabia hõimude iseäralik ja üldlevinud austus ühes Meka templis hoitava mustast kivist fetiši suhtes. See ühine kokkupuutepunkt ja harras austus viis hiljem islami tekkele. Sama tähtis nagu vulkaanivaim Jahve oli juudi semiitidele, on

nüüd Kaaba kivi nende Araabia nõbudele.

⁶ Islami tugevus on seisnenud selges ja kindlapiirilises Allahi kui ainsa Jumaluse tutvustamises, selle nõrkuseks on olnud sõjalise jõu tarvitamine usu levitamisel ja naiste alandamine. Kuid see on alati kindlalt kinni pidanud Ainsast Kõiksest Jumalusest, „kes tunneb nähtamatut ja nähtavat. Ta on halastav ja kaastundlik”. „Jumal on tõepoolest külluslik oma headuses kõigi inimeste vastu.” „Ja kui ma olen haige, siis ta teeb mu terveks.” „Sest millal iganes kolm omavahel kõnelevad, on Jumal neljandana juures”, sest kas pole ta ju „esimene ja viimane, samuti nähtav ja varjatud”?

⁷ [Esitanud Neadoni Melkisedek.]